

Висновки. Підводячи підсумки з даного дослідження, варто зазначити, що позитивним є той момент, що новий КПК дає чітке визначення поняття слідчого судді. Це суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 цього Кодексу, – голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя [6].

Таким чином, інститут слідчого судді, введений в дію новим КПК України – це значний крок на шляху реформування судової системи України, який забезпечуватиме законність та обґрунтованість в прийнятті таких рішень, як застосування заходів кримінально-процесуального примусу, проведення слідчих та інших процесуальних дій, що обмежують конституційні права громадян України.

Список використаних джерел:

1. Туманянц А. Р. Слідчий суддя як суб'єкт реалізації судових функцій у досудовому провадженні / А. Р. Туманянц // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 896-901 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11tarudp.pdf>.
2. Маляренко В. Головні напрями розбудови кримінального судочинства, структура і зміст майбутнього КПК України / В. Маляренко, П. Пилипчук // Право України. – 2000. – № 8. – С. 10-20.
3. Грошевий Ю. Проблеми удосконалення законодавства, що регулює кримінально-процесуальну діяльність / Грошевий Ю. // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2-3. – С. 690-700.
4. Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Ю. В. Скрипіна. – Х., 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2005/05kovpsk.zip>.
5. Іваненко І.В. Інститут слідчого судді за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / І.В. Іваненко // Матеріали конференції суддів Апеляційного суду Черкаської області та загальних місцевих судів Черкаської області. – 19 жовтня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cka.court.gov.ua/sud2390/practice/uzagalnennja/0001/>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651a-17/print1330439902276360>.

ЧЕРНЕЦЬ М. Г.,

кандидат юридичних наук,
доцент, викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
факультету права та масових комунікацій
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

УДК 342.95

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ
ЗА НОРМАМИ КПК УКРАЇНИ 2012 р.**

Досліджено специфіку розслідування злочинів проти економічної безпеки держави. Вивчено норми нового кримінально-процесуального законодавства України.

Ключові слова: економічна безпека, розслідування злочинів, нове кримінально-процесуальне законодавство.

Исследована специфика расследования преступлений против экономической безопасности государства. Изучены нормы нового уголовно-процессуального законодательства Украины.

Ключевые слова: экономическая безопасность, расследование преступлений, новое уголовно-процессуальное законодательство.

The specific of investigation of crimes against state economic safety is reflected. Some norms of Ukrainian criminal procedure legislation are researched.

Key words: economic safety, investigation of crimes, new criminal procedure legislation.

Вступ. Набрання чинності новим Кримінально-процесуальним кодексом України, прийнятим 13 квітня 2012 р. (далі – КПК 2012 р.), вносить суттєві зміни у порядок кримінального провадження. Новації стосу-

ються також і порядку досудового розслідування злочинів проти економічної безпеки держави, які відзначаються високим ступенем суспільної небезпечності. Повинно відбутися всебічне теоретичне осмислення норм нового КПК 2012 р. для висловлення рекомендацій щодо їх практичного застосування. Необхідність вироблення нової методики розслідування злочинів проти економічної безпеки держави з урахуванням норм нового КПК 2012 р. обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Проблема протидії економічній злочинності не є новою для української криміналістичної науки. Специфіка розслідування даної категорії злочинів знайшла своє відображення у працях А.Ф. Волобуєва, Ю.І. Кондри, Т.А. Кобзевої та інших науковців. Разом із тим названі дослідження були зроблені до набрання чинності КПК 2012 р., а отже, не враховують нових процесуальних норм, які з'явилися в українському законодавстві.

Розробка нового українського кримінально-процесуального законодавства також не залишилася поза увагою дослідників. Наприклад, нові інститути кримінально-процесуального права досліджував Є.В. Повзик.

Постановка завдання. Метою даної праці є висвітлення особливостей розслідування злочинів проти економічної безпеки держави з урахуванням набрання чинності новим КПК 2012 р.

Результати дослідження. Т.А. Кобзева відзначає, що належний соціально-економічний розвиток є запорукою нормальної життєдіяльності суспільства та держави [1, с. 113]. За таких умов особливого значення набуває боротьба зі злочинами проти економічної безпеки держави. Ю.І. Кондра констатує, що економічні злочини можуть завдавати шкоди як окремим громадянам і підприємствам, так і державі [2, с. 75]. Отже, названі науковці наголошують на високій суспільній небезпечності даної категорії злочинів.

Серед злочинів проти економічної безпеки держави, в першу чергу, необхідно назвати злочини, передбачені ст. 201 КК України «Контрабанда», ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом», ст. 212 КК України «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» [5]. КК України передбачені й інші злочини у сфері господарської діяльності, вчинення яких становить суспільну небезпеку як для держави, так і для окремих громадян і юридичних осіб публічного і приватного права.

У КПК 2012 р. у порівнянні із Кримінально-процесуальним кодексом України 1960 р. (далі – КПК 1960 р.) зазнала змін підслідність кримінальних проваджень відносно злочину, передбаченого ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом». Відповідно до ст. 112 КПК 1960 р. розслідувати даний злочин мали право слідчі і прокуратури, і органів внутрішніх справ, і Служби безпеки України [4]. Водночас, згідно із ч. 3 ст. 216 КПК 2012 р., розслідування злочину, передбаченого ст. 209 КК України, належить виключно до компетенції слідчих органів, які здійснюють контроль за дотриманням податкового законодавства [3].

КПК 2012 р. не передбачає винесення слідчим постанови про порушення кримінальної справи або про відмову у порушенні кримінальної справи після здійснення перевірки відомостей, що містяться у заяві про вчинення злочину. У відповідності до ч. 1 ст. 214 КПК 2012 р. слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин з моменту подачі заяви або повідомлення про вчинення злочину, або після самостійного виявлення ознак злочину, зобов'язані внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування [3]. Тобто розслідування злочину розпочинається з моменту внесення відомостей до вказаного реєстру. Підстав для відмови у внесенні відомостей до цього реєстру КПК 2012 р. не передбачає.

Важливо звернути увагу на те, що КПК 2012 р. не передбачає зупинення досудового розслідування у випадку, коли не встановлено особу, яка скоїла кримінальне правопорушення. Зупинення досудового слідства у кримінальній справі за наявності даної підстави було закріплено у п. 3 ч. 1 ст. 206 КПК 1960 р. [4]. Отже, у випадку реєстрації кримінального провадження слідчий буде зобов'язаний проводити слідчі дії протягом невідновленого часу. А вже граничні терміни досудового розслідування встановлені у ст. 219 КПК 2012 р. лише на випадок повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину [3]. Граничних термінів досудового розслідування в ситуації, коли не встановлено особу, що скоїла злочин, КПК 2012 р. не передбачає.

Нове кримінально-процесуальне законодавство України запроваджує нову процесуальну посадову особу у кримінальному процесі, якою є слідчий суддя. Відповідно до п. 18 ст. 3 КПК 2012 р. слідчий суддя – це суддя суду першої інстанції, до повноважень якого віднесено здійснення в порядку, передбаченому законодавством, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [3]. До компетенції слідчого судді віднесено прийняття рішень про обрання будь-якого запобіжного заходу, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження, проведення окремих слідчих дій. Відповідно до КПК 1960 р. частина цих повноважень належала слідчому або прокурору.

Варто відзначити, що КПК 2012 р. містить окрему главу, яка встановлює підстави та порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Подібних норм КПК 1960 р. не містив, адже проведення подібних заходів було врегульовано виключно Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р., який зазнав суттєвих змін після набрання чинності новим КПК України [7]. Згідно зі ст. ст. 258

– 275 КПК 2012 р. до негласних слідчих (розшукових) дій віднесено втручання у приватне спілкування, яке передбачає аудіо- і відео контроль особи, арешт, огляд і виймку кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж або з електронних інформаційних систем. Також негласними слідчими (розшуковими) діями є обмеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, спостереження за особою, річчю або місцем, аудіо- відео контроль місця, контроль за вчиненням злочину, який включає контрольовану поставку, контрольовану та оперативну закупку, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину [3]. Всі вище перелічені негласні слідчі (розшукові) дії можуть бути здійснені під час розслідування злочинів проти економічної безпеки держави.

Звернемо увагу на те, що згідно зі ст. 246 КПК 2012 р. подібні дії можуть проводитися слідчим, а також працівниками оперативних підрозділів або на підставі постанови слідчого судді, або на за постановою прокурора. Відповідно до ст. 256 КПК 2012 р. матеріали, отримані під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, можуть бути використані як докази на тих же підставах, що й результати проведення інших слідчих (розшукових) дій [3].

Особливо хочеться зупинитися на тому, що в КПК 2012 р. набагато докладніше, ніж у КПК 1960 р., врегульовано підстави та порядок застосування як заходів забезпечення кримінального провадження, так і запобіжних заходів відносно підозрюваного, обвинуваченого (підсудного). У відповідності до ст. 131 КПК 2012 р. заходами забезпечення кримінального провадження є виклик до слідчого, прокурора, судовий виклик і привід, накладення грошового стягнення, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасове вилучення майна, затримання особи та запобіжні заходи. Згідно із ч. 1 ст. 132 КПК 2012 р. вказані заходи забезпечення застосовуються на підставі ухвали судді або суду, окрім випадків, передбачених Кодексом [3].

Серед запобіжних заходів у ст. 176 КПК 2012 р. названі особисте зобов'язання, особисте поручительство, застава, домашній арешт і утримання під вартою. Тимчасовим запобіжним заходом є затримання. Згідно із ч. 4 ст. 176 КПК 2012 р. запобіжні заходи застосовуються судом або слідчим суддею [3]. Якщо КПК 1960 р. передбачав можливість обрання запобіжного заходу слідчим або прокурором, то КПК 2012 р. передає дане питання виключно на розгляд слідчого судді. Окрім того, у КПК 1960 р. не був передбачений такий захід забезпечення, як домашній арешт, а зобов'язання з'явитися до слідчого не розглядалося як запобіжний захід. Вказані запобіжні заходи можуть бути застосовані в кримінальних провадженнях відносно злочинів проти економічної безпеки держави.

Абсолютно новим для українського кримінально-процесуального законодавства є такий запобіжний захід, як домашній арешт. Відповідно до ч. 1 і ч. 2 ст. 181 КПК 2012 р. домашній арешт полягає у забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло у певний час доби або цілодобово [3]. Вказаний запобіжний захід може бути застосований до особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі.

У КПК 2012 р. більш докладно, порівнянні із КПК 1960 р. наведені умови та порядок застосування такого запобіжного заходу, як застава. Даний запобіжний захід може бути застосований як у разі вчинення злочину невеликої або середньої тяжкості, так і у випадку вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. У ст. 182 КПК 2012 р. встановлено, що розмір застави в разі вчинення злочину невеликої або середньої тяжкості становить від одного до двадцяти розмірів мінімальної заробітної плати. У випадку вчинення тяжкого злочину – від двадцяти до вісімдесяти розмірів мінімальної зарплати. Щодо підозрюваних у вчиненні особливо тяжких злочинів – від вісімдесяти до трьохсот розмірів мінімальної заробітної плати [3].

Говорячи про слідчі дії, необхідно відзначити, що КПК 2012 р. не передбачає такої слідчої дії, як відтворення обстановки і обставин події, проведення якої регулювалось ст. 194 КПК 1960 р. Разом із тим слідчий експеримент, проведення якого регулюється ст. 240 КПК 2012 р., за своєю сутністю передбачає здійснення тих самих дій і з тією ж метою, що й відтворення обстановки і обставин події.

У КПК 2012 р. передбачено можливість укладення угод у кримінальному процесі. Специфіка кримінального провадження на підстав угод закріплена у Главі 35 КПК 2012 р., чого не було передбачено у КПК 1960 р. Є.В. Повзик відзначає, що поява інституту угод у кримінально-процесуальному законодавстві свідчить про гуманізацію розслідування [6, с. 346].

Відповідно до ст. 468 КПК 2012 р. у кримінальному провадженні можуть бути укладені угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим, а також угода про визнання вини. Як передбачено ч. 4 ст. 469 КПК 2012 р., угода про визнання вини між прокурором та підозрюваним або обвинуваченим може бути укладена у кримінальному провадженні відносно кримінальних проступків, злочинів невеликої та середньої тяжкості, тяжких злочинів, внаслідок яких шкоду завдано лише державним або громадським інтересам [3]. Отже, під час кримінального провадження відносно злочинів проти економічної безпеки держави може бути укладено угоду саме про визнання вини.

Згідно зі ст. 472 КПК 2012 р. в угоді про визнання вини повинні бути вказані його сторони, формулювання підозри або обвинувачення, його правова кваліфікація з вказівкою статті (частини статті) закону України

про кримінальну відповідальність, суттєві для кримінального провадження обставини. Обов'язково необхідно вказати безумовне визнання своєї вини підозрюваним, обвинуваченим, та його зобов'язання щодо сприяння розкриттю кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою. В такій угоді передбачається узгоджене сторонами покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або призначення покарання зі звільненням від його відбування з випробуванням [3]. Охарактеризовану угоду може бути укладено і на стадії досудового слідства.

Варто відзначити, що під час розслідування злочинів проти економічної безпеки держави можуть бути проведені як гласні, так і негласні слідчі (розшукові) дії. Серед найбільш характерних слідчих дій слід назвати допити підозрюваних та свідків, обшуки як в офісних приміщеннях юридичної особи, так і в помешканнях її засновників, огляди приміщень та документів, експертизу документів. Відповідно до ч. 2 ст. 234 та ч. 2 ст. 237 КПК 2012 р. обшук та огляд житла або іншого володіння особи проводяться на підставі ухвали слідчого судді [3]. Під час обшуку та огляду згідно зі ст. ст. 167-168 КПК 2012 р. можуть бути вилучені документи та речі, які є предметом кримінального правопорушення або ж придбані в результаті кримінального правопорушення, доходи від них. Для забезпечення можливого відшкодування збитків державі за ухвалою слідчого судді можливий арешт майна підозрюваного, обвинуваченого у відповідності до ст. 170 КПК 2012 р. [3].

Висновки. Підбиваючи підсумки висвітленню особливостей розслідування злочинів проти економічної за нормами КПК України 2012 р., звернемо увагу на наступні новації:

1. Кримінальне провадження буде розпочато у кожному випадку отримання заяви або повідомлення з інших джерел про вчинення злочину. Оскаржити реєстрацію кримінального провадження буде неможливо.

2. Досудове розслідування не може бути зупинено у зв'язку із тим, що не встановлено особу, яка вчинила злочин. Тобто слідчі (розшукові) заходи будуть триватимуть до встановлення такої особи.

3. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій буде врегульовано нормами кримінально-процесуального законодавства, а не тільки на підставі Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. Слідчому необхідно буде планувати не тільки проведення гласних, але і негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні.

4. Обрання запобіжного заходу для підозрюваного, обвинуваченого буде здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді. Задача слідчого полягатиме в підготовці обґрунтованого клопотання про обрання запобіжного заходу.

5. Рішення про арешт майна підозрюваного, обвинуваченого може бути прийнято лише слідчим суддею на підставі клопотання слідчого.

6. У кримінальному провадженні з'являється можливість укладення угоди про визнання вини підозрюваним, обвинуваченим, в тому числі і на стадії досудового слідства. У такій угоді сторони зможуть визначити, як вид покарання, так і правову кваліфікацію вчиненого злочину, і розмір шкоди, яка підлягатиме відшкодуванню.

Перспективи розвитку досліджень особливостей розслідування злочинів проти безпеки держави за нормами КПК 2012 р. можуть стосуватися як методики проведення окремих слідчих дій, так і підстав та порядку прийняття окремих процесуальних рішень. Особливого криміналістичного дослідження потребує методика проведення негласних слідчих (розшукових) дій, яка раніше розроблялася в межах вивчення оперативно-розшукової діяльності. Подальші перспективи вивчення цієї тематики також можуть бути обумовлені правозастосовною практикою.

Список використаних джерел:

1. Кобзева Т.А. Становлення в Україні інституту протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом / Т.А. Кобзева // Право і безпека. – 2011. – № 5. – С. 112–116.
2. Кондра Ю.І. Особливості механізму вчинення економічних злочинів у сфері кредитування та їх розслідування / Ю.І. Кондра // Право і безпека. – 2006. – № 5. – С. 75–78.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України : закон України від 13 квітня 2012 р. // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 100.
4. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР : закон УРСР від 28 грудня 1960 р. – Х. : Одісей, 2011. – 264 с.
5. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
6. Повзик Є.В. Загальні положення застосування угоди про визнання винуватості за проектом кримінально-процесуального кодексу України // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2012. – № 1000. – С. 346–351.
7. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

